

ISSN 2223-3822

Motorniuk, U., Terebukh, M. & Kuziak, V. (2018). Suchasni tendentsii transnatsionalizatsii svitovoi ekonomiky [Modern trends towards transnationalization of the world economy]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 19, no. 2, pp. 13-25. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2018/18muitse.pdf>

SEPS

Journal

Socio-Economic
Problems and the State

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Уляна Моторнюк*, Марта Теребух**, Вікторія Кузяк***

*Національний університет «Львівська політехніка»

вул. С. Бандери, 12, м. Львів, 79013, Україна

e-mail: uliana.i.motorniuk@lpnu.ua

к.е.н., доцент, доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності

**Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки України

***Національний університет «Львівська політехніка»

вул. С. Бандери, 12, м. Львів, 79013, Україна

к.е.н., старший викладач кафедри маркетингу і логістики

Article history:

Received: October, 2018

1st Revision: October, 2018

Accepted: November, 2018

JEL classification:

F23

UDC:

334.78:339.9

Анотація. У статті досліджено сучасні тенденції транснаціоналізації світової економіки, зокрема, розглянуто основні етапи розвитку транснаціональних корпорацій, уточнено поняття «транснаціональна корпорація», підкреслено неоднозначність підходів до процесів транснаціоналізації світової економіки, зацентовано увагу на сучасних критеріях віднесення корпорації до транснаціональних, проаналізовано переваги та недоліки діяльності транснаціональних корпорацій у приймаючих країнах. Досліджено сучасні тенденції руху глобальних потоків прямих іноземних інвестицій, що здійснюються великими ТНК. Наголошено на визначальній ролі інновацій у процесах транснаціоналізації світової економіки, виокремлено причини збільшення масштабів діяльності ТНК, проаналізовано галузевий та географічний аспекти транснаціоналізації світової економіки, а також особливості її офшоризації. З'ясовано, що глобальні ТНК впливають на розвиток сучасної світової економіки через втілення соціальних проектів, в тому числі забезпечення більш збалансованого гендерного складу правління компаній.

Ключові слова: транснаціональна корпорація, транснаціоналізація, тенденція, світова економіка, глобалізація, прями іноземні інвестиції, міжнародне виробництво, галузь, *Forbes Global 2000*.

Моторнюк У., Теребух М., Кузяк В. Сучасні тенденції транснаціоналізації світової економіки [Електронний ресурс] / Уляна Моторнюк, Марта Теребух, Вікторія Кузяк // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2018. — Вип. 2 (19). — С. 13-25. — Режим доступу до журн.: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2018/18muitse.pdf>

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

1. Постановка проблеми.

Посилення глобалізаційних процесів в сучасних умовах розвитку світової економіки призводить до появи нових тенденції у транснаціоналізації світової економіки, що здійснюється з допомогою великих транснаціональних корпорацій. Мінливість умов транснаціоналізації зумовлює необхідність дослідження її тенденцій та впливу на формування сучасних світогосподарських зв'язків.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Дослідженню аспектів транснаціоналізації світової економіки присвятили свої праці ряд авторів, зокрема, Андреева Е., Лук'яненко Д., Колот А., Столярчук Я., Гудим К. М., Ляшенко В. І., Макаруч К. О., Марченко К. В., Михайлишин Л. І., Свірський В. С., Охріменко О. О., Сільвестрова Д. Д., Котов Є. В., Рогач О. І., Рябець Н. М., Саричев В. І., Скавронська І. В., Мадараш О. В., Ткаченко Д. О. [1-14] та багато інших. Проте, окремі аспекти даної проблематики, зокрема, сучасні тенденції транснаціоналізації світової економіки, потребують додаткового дослідження.

3. Невирішені раніше частини загальної проблеми

Попри вагомому напруженню у сфері транснаціоналізації світової економіки, ряд питань залишаються не вирішеними. Це, зокрема, стосується дослідження сучасних тенденцій даного процесу та їх впливу на галузеву та географічну структуру світового господарства.

4. Постановка завдання.

Динамічність та волатильність процесів транснаціоналізації зумовлюють необхідність дослідження їх тенденцій та впливу на розвиток світової економіки, що визначає мету даного дослідження.

5. Виклад основного матеріалу.

Транснаціоналізація, як найважливіша складова і одночасно головний механізм загальних процесів глобалізації, представляється найбільш суттєвим елементом і одним з основних регуляторів, що забезпечують єдність функціонування світової економіки через транснаціональні організації і потоки, що визначають розвиток світового господарства. Вони є провідним фактором глобалізації економіки, розміщуючи окремі частини і стадії відтворювальних по території різних країн [12].

Теорія транснаціоналізації має новітнє походження, адже часто вживані нині терміни «транснаціональні корпорації» (transnational corporations (TNCs)), «мультинаціональні корпорації» (multinational corporations (MNCs) чи «мультинаціональні підприємства» multinational enterprises (MNEs)) виникли десь у 1960 – на поч. 1970 рр. До того часу компанії, що здійснювали свою господарську та інвестиційну діяльність за національними межами, називали мультитериторіальними фірмами чи підприємствами, що займаються іноземним інвестуванням [8, с. 205]. На початку 1980-х років поступово формуються глобальні ТНК визначальними рисами яких є планетарне бачення ринків і функціонування в умовах глобальної конкуренції [3, с. 34].

Виходячи з багаточисельності концепцій до виникнення та розвитку транснаціональних корпорацій, слід наголосити про відсутність єдиного підходу щодо трактування їх сутності. Найбільш доцільним видається офіційне визначення Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), яке визначає транснаціональну

корпорацію як підприємство, що об'єднує юридичних осіб будь-яких організаційно-правових форм і видів діяльності в двох чи більше країнах і провадить єдину політику та загальну стратегію завдяки одному або декільком центрам прийняття рішень [9]. Головною ознакою материнської компанії є наявність у компанії контролю над активами економічних одиниць, розташованих на території інших держав [14].

До основних критеріїв, що дозволяють віднести компанію до транснаціональних (за визначенням ООН) слід віднести: кількість країн, в яких діє корпорація (мінімум становить від двох до шести країн); певна кількість країн, в яких розміщені виробничі потужності корпорації; певний розмір капіталізації, якого досягла корпорація; мінімум частки іноземних операцій у доходах чи продажах корпорації (як правило, 25 %); володіння не менше 25 % голосуючих акцій у трьох або більше країнах; інтернаціональний склад персоналу та вищого керівництва корпорації.

На сьогодні у науковій літературі науці не існує універсальної (єдиної) теорії транснаціоналізації. Формування різноманітних теорій транснаціоналізації обумовлено значною кількістю чинників формування даного процесу. Основною перешкодою в консолідації наукових поглядів виступає динамічна зміна способу транснаціоналізації та всеохоплюючий характер діяльності ТНК (присутність у більшості галузей економіки). Формування великої чисельності різного роду тлумачень поняття транснаціоналізації зумовлено великою чисельністю факторів, якими супроводжуються відповідні процеси [7, с. 27].

Транснаціоналізація – це процес посилення світової інтеграції у результаті глобальних операцій ТНК, в межах якої значна частина виробництва, споживання, експорту, імпорту і доходу країни залежить від міжнародних центрів за межами держави [4].

Сучасний період розвитку транснаціоналізації (кінець ХХ початок ХХІ століть) характеризується переорієнтацією міжнародних економічних зв'язків між окремими державами та інтеграційними об'єднаннями на формування системи внутрішньокорпоративних зв'язків, де основними гравцями на світовому ринку стають ТНК, кількість яких стрімко почала збільшуватися в період 1980 – 1990 років. Якщо на кінець 1970 років, за даними ЮНКТАД, в світі нараховувалося 7,5 тисяч материнських компаній, то через 10 років їх кількість зросла в 4,9 рази (36,6 тис. компаній), які мали 174,9 тисяч закордонних філій, дочірніх компаній і фірм. На теперішній час у світі нараховується понад 85 тис. материнських компаній і понад 800 тисяч їх закордонних філій, які продукують більше половини товарів світового виробництва, забезпечують 70 % зовнішньоторговельного обороту, володіють 80 % технологій та ноу-хау, здійснюють 90 % експорту капіталу у вигляді ПІІ [16, с. 116].

В останні 20 років темпи зростання кількості материнських компаній уповільнились у 2,2 рази, в цей період відбувається активне розширення внутрішніх інтернаціональних взаємозв'язків і формування глобальних ТНК, які в результаті відкриття нових закордонних філій, а також активізування злиттів та поглинань суттєво розширюють межі власних інтернаціональних ринків.

ТНК стали основними суб'єктами міжнародних економічних зв'язків світового масштабу, які завдяки сформованим інтернаціональним фінансовим ринкам, позбавлених, у значній мірі, залежності від національних регулятивних державних функцій, мають реальні можливості щодо мобілізації власних і залучених на світових ринках фінансових ресурсів у величезних обсягах та їх спрямування на розробку та впровадження сучасних технологій виробництва та збуту продукції [16, с. 117].

Міжнародне науково-технологічне та інноваційне співробітництво на основі стимулювання науково-дослідної і технологічної кооперації є одним із основних напрямів сучасної транснаціоналізації, так як динамічний розвиток науково-технічного прогресу не дає кожній країні поодиноці проводити масштабні наукові

дослідження і розробки, не кажучи вже про розвиток фундаментальної науки [2, с. 51].

На початку XXI ст. транснаціоналізація виробництва і капіталу стала не тільки безпосередньою умовою функціонування і розвитку ТНК, але і чинником, що визначає значною мірою темпи і пропорції розвитку всієї світової системи господарства. Принаймні зростання в діяльності ТНК ролі зовнішньоекономічної сфери стає все більш діючим чинником їхнього економічного зростання. Масштаби розширення сфери діяльності ТНК значно збільшилися завдяки відкриттю східноєвропейського і пострадянського економічних просторів; прискоренню глобалізації фінансових ринків; інтенсифікації процесів приватизації; поглибленню взаємозалежності низки країн і національних економік; загострення економічної конкуренції; регіональним інтеграційним процесам; появі новітніх технологій, особливо в галузі зв'язку і телекомунікацій, космосу, біотехнологій [5, с. 43].

Активізування діяльності ТНК у XXI ст. додала інтеграційним процесам у світовій економіці нового імпульсу, насамперед тому, що їх закордонні філії стають органічною частиною національної економіки приймаючих країн. Розвиток міжнародного виробництва супроводжується помітними змінами в методах організаційної діяльності ТНК. Якщо в 1980-ті роки ТНК віддавали перевагу створенню нових закордонних філій, то в другій половині 1990-х сформувалась тенденція до підвищення ролі транскордонних злиттів і поглинань іноземних компаній. Більшість транскордонних угод припадає на 100 найбільших ТНК [3, с. 35].

У своїй діяльності ТНК вдаються також до створення стратегічних альянсів з компаніями закордонних країн. Здебільшого стратегічні альянси між ТНК виявляються тривалими й охоплюють різні стадії усього виробничого циклу: від наукових розробок до спільного виробництва й збуту. Додаткову економію дає скорочення адміністративних видатків на утримання управлінського апарату.

На сучасному етапі світогосподарського розвитку транснаціоналізація економіки (як процес включення в структуру національних відтворювальних комплексів діяльності іноземних корпорацій) призводить до виникнення нових різномірних взаємозалежностей, оскільки все більша частина країнових ресурсів, виробничих потужностей різних галузей національних економік включаються в сферу транснаціональної діяльності, визначаючи місце країн у міжнародному розподілі праці [7, с. 11].

Щороку журнал Forbes публікує Forbes Global 2000, тобто перелік 2000 найбільших компаній світу, який визначаються на основі оцінювання за критеріями вартості продаж, прибутку, активів та ринкової вартості. За версією 2018 р. цього видання, рейтинг очолили компанії США та Китаю, українські компанії у ньому відсутні. Слід зазначити, що, першу десятку лідерів даного рейтингу компанії із США та Китаю формують починаючи з 2015 р. Загалом, у Forbes Global 2000 потрапили компанії з 60 країн, загальний обсяг продаж яких становить 39,1 трлн. дол. США., обсяг чистого прибутку – 3,2 трлн. дол. США, при цьому їх активи оцінюються у 189 трлн. дол. США. При цьому Forbes оцінює загальну ринкову вартість усіх 2000 компаній у розмірі 56,8 трлн. дол. США [18].

Найбільшою компанією у 2018 р. став Торгово-промисловий банк Китаю (Industrial and Commercial Bank of China), що працює під брендом ICBC. Це державна корпорація з приватним капіталом: більша частина акцій належить уряду Китаю, менша частина бере участь у біржових торгах. ICBC здійснює контроль над п'ятою частиною банківського сектору в Китаї, що дозволило компанії зайняти перше місце в рейтингу Forbes Global 2000 шостий раз поспіль.

Останній раз компанія, що не знаходиться в Китаї займала перше місце в рейтингу Forbes Global 2000 в 2012 році. На цей час глобальною бізнес-структурою був американський нафтовий гігант ExxonMobil. Друге місце зайняв Будівельний банк

Китаю (China Construction Bank), на третьому місці знаходиться фінансова компанія JPMorgan Chase з США. Слід зазначити, що у 2017 р. сукупний обсяг кредитів, наданих китайськими банками, досяг 35 трлн. дол. США, що втричі перевершує обсяг китайського ВВП. Серед представників небанківського сектору у першій десятці країн опинився холдинг Уоррена Баффета Berkshire Hathaway, що розмістився на четвертому місці. Цей холдинг охоплює компанії різних галузей, зокрема: будівельної, харчової, транспортної, страхової, фінансової та інших.

Microsoft завершує першу двадцятку рейтингу Forbes з виручкою 103,3 млрд. дол. США та чистим прибутком 14,2 млрд. дол. США. При цьому слід зазначити, що, не дивлячись на високі рейтинги, компанія знаходиться у постійному розвитку та декілька років назад розпочав здійснювати диверсифікацію діяльності, придбавши декілька компаній, в тому числі IT-гіганта - сервіс відеодзвінків Skype, виробника телефонів Nokia та сервіс пошуку працівників LinkedIn та співтовариство програмістів Github. Завершують першу десятку лідерів Agricultural Bank of China (5-те місце), Bank of America (6-те місце), Wells Fargo (7-ме місце), Apple (8-ме місце), Bank of China (9-те місце) та Ping An Insurance (10-те місце). Проте, США все ж випереджають Китай щодо кількості компаній у загальному списку Forbes (30 %). Кількість компаній з Китаю та Гонконгу зросла до 291 (у минулому році вона становила 262). У табл. 1 представлено топ-10 найбільших компаній згідно Forbes Global 2000 (2018).

Таблиця 1. Топ-10 найбільших компаній згідно Forbes Global 2000 (2018), млрд. дол. США*

Ранг	Компанія	Країна	Обсяг продаж	Чистий прибуток	Загальні активи	Ринкова вартість
1.	ICBC	Китай	165.3	43.7	4,210.9	311
2.	China Construction Bank	Китай	143,2	37,2	3,631.6	261.2
3.	JPMorgan Chase	США	118.2	26.5	2,609.8	387.7
4.	Berkshire Hathaway	США	235.2	39.7	702.7	491.9
5.	Agricultural Bank of China	Китай	129.3	29.6	3,439.3	184.1
6.	Bank of America	США	103	20.3	2,328.5	313.5
7.	Wells Fargo	США	102.1	21.7	1,915.4	265.3
8.	Apple	США	247.5	53.3	367.5	926.9
9.	Bank of China	Китай	118.2	26.4	3,204.2	158.6
10.	Ping An Insurance Group	Китай	141.6	13.9	1,066.4	181.4

*Примітка: складено за [18].

Підтримуючи оборот капіталів, людей і технологій, ТНК вищеназаних країн значною мірою сприяють економічному зростанню та розвитку приймаючих національних економік, включаючи: зменшення гостроти валютного дефіциту, пов'язаного з імпортом, що означає перенесення в інші країни хоча б частини виробництва, продукцію котрого вони досі імпортували; підвищення культури ведення бізнесу та споживання товарів і послуг згідно з міжнародними стандартами; забезпечення додаткових робочих місць місцевому населенню, що особливо важливо для країн, де прихід трудомістких потужностей дасть можливість використовувати переважно фізичну, а не машинну працю [13, с. 199].

Журнал Forbes опублікував також рейтинг найдорожчих компаній світу, згідно якого перше місце належить компанії Apple, вартість бренду якої у 2018 році було оцінено у 182,2 млрд. дол. США, що на 8 % більше ніж минулого року. Друге місце посіла Google з вартістю в 132,1 млрд. дол. США та зростанням за рік на 30 %. Третє місце дісталось Microsoft, вартість якої становить 104,9 млрд. дол. США, що на 21 % більше, ніж у 2017 році [20].

У першу п'ятірку найдорожчих компаній світу потрапили представники ІТ-сфери: крім названих сюди ввійшли компанії Facebook (94,8 млрд. дол. США) та Amazon (70,9 млрд. дол. США). Слід зазначити, що для складання даного рейтингу журналом Forbes було оцінено 200 компаній. Обов'язковою умовою була присутність на американському ринку, тому деякі відомі бренди, зокрема китайські Alibaba та Tencent у даний список не ввійшли. Китайські компанії також впевнено нарощують свої капітали. Huawei зайняла 79 позицію, піднявшись цього року на 15 % – до \$ 8,4 млрд. В кінці першої сотні найдорожчих компаній світу знаходяться відомі бренди PayPal и Dell, які подорожчали на 33 % и 18 % та, відповідно, зайняли 98 и 99 місця даного рейтингу.

Згідно Forbes, вартість 100 найдорожчих компаній світу становить 2,15 трлн. дол. США, що на 10 % більше, ніж минулого року. У табл. 2 представлено рейтинг найдорожчих брендів світу за галузевою приналежністю у 2018 році [19].

Таблиця 2. Топ-10 найдорожчих брендів за галузевою приналежністю у 2018 році

Ранг	Галузь	Кількість брендів	Загальна вартість бренду, млрд. дол. США
1	Технології	20	872,6
2	Фінансові послуги	13	160,2
3	Автомобілебудування	12	222,9
4	Виробництво товарів повсякденного попиту	11	124,7
5	Роздрібна торгівля	9	119,0
6	Виробництво предметів розкоші	6	91,7
7	Виробництво напоїв	4	103,2
8	Диверсифіковане галузі	4	66,3
9	Телекомунікації	3	82,3
10	Ресторанна справа	3	65,0
11	Швейна промисловість	3	49,0
12	Алкогольна промисловість	3	42,5
13	Індустрія розваг	2	56,1
14	Медіа-послуги	2	26,3
15	Транспортні послуги	2	21,6
16	Тютюнова промисловість	1	26,6
17	Бізнес-послуги	1	14,8
18	Аерокосмічна галузь	1	8,1
19	Всього	100	2,1529

Вагомий вплив на розвиток світової економіки чинить рух прямих іноземних інвестицій (ПІІ), що здійснюється, в основному великими транснаціональними корпораціями. У 2017 р. глобальні потоки ПІІ скоротились на 23 % та становили 1,43 трлн дол. США, в той час як у 2016 р. їх вартісний об'єм зріс до 1,87 трлн дол. США. Дана тенденція суперечить динаміці інших макроекономічних показників, таких як ВВП та об'єм торгівлі, які у 2017 р. суттєво зросли. Слід зазначити, що падіння глобальних ПІІ у світовій економіці частково пов'язано із скороченням чистого вартісного об'єму транскордонних злиттів протягом 2017 року на 22 %. Проте навіть без врахування великих одноразових угод та реструктуризації корпорацій, завдяки яким відбулось різке зростання об'ємів ПІІ у 2016 р., їх зниження у 2017 р. є доволі значним. Об'єм заявлених інвестицій у нові проекти, що є одним з ключових показників майбутніх тенденцій – також знизився на 14 % та становив 720 млрд. дол. США [25].

При збереженні тенденції розвитку міжнародного виробництва, що не потребує великих активів, об'єми продаж закордонних філій зростають у два рази швидше, ніж кількість працівників та розміри активів. Відзначені за останні п'ять років

середньорічні темпи зростання роялті та ліцензійних зборів (майже 5 %) в порівнянні з темпами зростання товарообігу та ПІІ (менше 1 %) свідчать про зміщення міжнародного виробництва з матеріально-речових транскордонних виробничих систем у сферу нематеріальних активів. Це може негативно позначитись на перспективах залучення країн, що розвиваються інвестицій у виробничий потенціал.

Приплив ПІІ у країни з перехідною економікою Південно-Східної Європи та країн СНГ знизився на 27 % до 47 млрд. дол. США – більш низький рівень за період з 2005 року був зафіксований лише один раз. В цілому це зниження пояснювалось слабкою динамікою ПІІ в чотирьох основних приймаючих країнах (Російській Федерації, Казахстані, Азербайджані та Україні). На противагу цьому, вивіз засобів зріс на 59 % до рівня 40 млрд. дол. США внаслідок великих вкладень в нові проекти та кількох великих придбань, здійснених мультинаціональними компаніями, що базуються в РФ.

Зміни в технологічному базисі транснаціонального виробництва створили об'єктивну основу для формування нової структури цінностей і модифікації системи мотивації працівників [16]:

- спостерігається тенденція зміщення інтересу від матеріальних мотивів (забезпечення існування та гарантії) до постматеріальних (соціальний статус і самореалізація);

- незважаючи на великий інтерес до збільшення вільного часу цінність праці як цілеспрямованої людської діяльності зберігається і навіть зростає;

- зростають вимоги до організації найманої праці. Вона більше не розглядається з точки зору гарантованості існування, а набуває власну цінність;

- зростає прагнення до самовизначення, самостійності, участі і спілкування, яке повинно враховуватися в організаційних структурах і при розробці соціальних аспектів транснаціоналізації виробництва.

Великі мультинаціональні компанії докладають зусиль щодо забезпечення більш збалансованого гендерного складу правління компаній. МНП, що входять у світовий рейтинг 100 великих компаній та до числа 100 передових корпорацій країн, що розвиваються, знаходяться в авангарді зусиль із забезпечення більш збалансованого гендерного складу правлінь компаній, хоча їм ще доведеться чимало зробити на даному шляху. Станом на кінець 2017 р. жінки склали в середньому 22 % в правліннях великих 100 МНК, а в п'яти корпораціях їх очолили [21].

Зростаючу роль у конкурентних перевагах ТНК у ХХІ столітті відіграє ефективність використання інновацій. Підвищення міжнародної конкуренції в умовах зростаючого техноглобалізму обумовлюють необхідність удосконалення інноваційної діяльності ТНК шляхом її інтернаціоналізації. Залежно від цілей функціонування закордонні інноваційні підрозділи ТНК еволюціонували від найпростіших моніторингових та адаптивних філій до міжкорпоративних технологічних альянсів [8, с. 207].

Створення міжкорпоративних стратегічних альянсів дозволяє ТНК не лише зберегти конкурентоспроможність, а й призводить до появи у глобальній економіці нових регіональних кластерів економічної співпраці. Сучасною формою такої транснаціональної кооперації є створення гнучких бізнес-мереж, члени яких тісно співпрацюють, залишаючись при цьому незалежними й самостійними у процесі своєї фінансово-господарської діяльності.

За останні роки ТНК почали з'являтися в країнах, що розвиваються, оскільки ці країни виступають можливими носіями економічного зростання і ринкових відносин. Основними причинами появи ТНК є: пошук нових ринків виробництва та збуту, дешевих ресурсів та робочої сили, зниження витрат виробництва, зростання конкурентоспроможності та максимізування прибутків [11].

Як показують дослідження, в періоди глобальних технологічних зрушень на хвилі зростання нового технологічного устрою відкривається «вікно можливостей» для підйому країн, що розвиваються та досягти успіху в підготовці умов його становлення. На відміну від передових країн, що стикаються з кризою перенакопичення капіталу в застарілих виробництвах, у них є можливість уникнути масового знецінення капіталу і сконцентрувати його на проривних напрямках зростання. Для того щоб утримати лідерство, передовим країнам доводиться вдаватися до силових прийомів у зовнішній та зовнішньоекономічній й політиці. У наш час на хвилі зростання нового технологічного устрою передові позиції зайняв Китай, а накопичення капіталу в Японії створило можливості для переміщення центру світового відтворення в Південно-Східну Азію [4, с. 5]. Загалом участь країн, що розвиваються у світових фінансових потоках зростає з 7 % у 1990 р. до 37 % у 2017 р. [17].

Транснаціональні корпорації, розміщуючи виробництва в різних країнах, прагнуть зменшити ризики та оптимізувати сплату податкових та митних платежів. Існує широкий спектр офшорних операцій, які обслуговують найрізноманітніші потреби фізичних і юридичних осіб. У їх число входить використання для розрахунків корпоративних дебетових і кредитних карток, відкритих на ім'я офшорної компанії [6].

Однак здійснення офшорних операції ускладнюється масштабною антиофшорною компанією, що розгорнулася у світі. Цього року вступив в силу «Загальний стандарт звітності» (Common Reporting Standard – CRS), що започатковує автоматичний обмін податковою та фінансовою інформацією ЄС з іншими країнами світу. У зв'язку з цим управління активами деяких компаній перейшло до створених незалежних фондів або великих страхових компаній. Інші перейшли до прозорого структурування активів, скориставшись послугами юрисдикцій розвинутих країн зі сприятливим оподаткуванням. За даними дослідження Амстердамського університету, всього три країни забезпечують рух 43 % від загального об'єму корпоративних офшорних інвестицій з податкових гаваней, зокрема, Нідерланди забезпечують 23% руху корпоративних фінансових потоків, Великобританія – 14%, Швейцарія – 6%. Одним з головних наслідків деофшоризації бізнесу також можна вважати перерозподіл контролю над офшорним бізнесом. Згідно результатів дослідження Financial Secrecy Index (рейтинг країн-пристанци фінансових потоків, пов'язаних з відмиванням грошей) Британської неурядової організації Tax Justice Network, на сьогодні США контролюють більшу частину офшорного ринку – 22,3 %. Одним з міжнародних офшорних фінансових центрів, що розвивається швидкими темпами, Tax Justice Network назвав Гонконг, який контролює 4,7 % світових об'ємів офшорного капіталу [1, с. 13; 15].

В останні роки швидкими темпами зростають неакціонерні форми операцій транснаціональних корпорацій. Після світової фінансової кризи поглиблюється тенденція, що транснаціональні фірми, навіть найкрупніші із них, звужують сферу своєї спеціалізації на головних, найбільш динамічних, напрямках бізнесу і «передають» на контрактних засадах все більше функцій незалежним фірмам різних країн з метою отримувати додаткові переваги від різниці в рівні витрат на виробництво та постачання. Такі головні незалежні контрактори або постачальники часто є, у свою чергу, також транснаціональними фірмами, що мають власну міжнародну виробничу мережу підприємств та власних субконтракторів та постачальників [10, с. 84].

Транснаціональні фірми також все більш активно «передають» окремі ланки своїх операцій місцевим фірмам приймаючих країн. Вони також інтенсивно формують різні форми кооперативних, спільних інноваційних механізмів з іншими компаніями (споживачами, постачальниками, конкурентами) та науковими інституціями (університетами, лабораторіями і т.д.). Така кооперація примушує розглядати міжнародне виробництво як систему з величезною кількістю економічних суб'єктів.

6. Висновки та перспективи подальших досліджень в даному напрямку.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що транснаціоналізація світової економіки є одним з найбільш динамічних процесів її розвитку. Транснаціоналізація сприяє розширенню ринків суб'єктами господарювання міжнародної економічної діяльності, зосередженню великих ТНК у країнах, що розвиваються, зокрема, країнах Південно-Східної Азії.

На тлі зростання об'ємів світової торгівлі, у 2017 році відбулось скорочення глобальних потоків прямих іноземних інвестицій, а також кількості транскордонних злиттів та зниження об'єму заявлених інвестицій у нові проекти що є одним з ключових показників майбутніх тенденцій транснаціоналізації світової економіки. Розвиток глобальних транснаціональних корпорацій супроводжується розвитком міжнародного науково-технічного та інноваційного співробітництва. Крім цього, в останні роки відбувається зосередження міжнародного виробництва у сфері нематеріальних активів. У 2017 р. у процесах транснаціоналізації світової економіки спостерігається домінування технологічних галузей.

Транснаціоналізації світового господарства на сучасному етапі є супроводжується деофшоризацію бізнесу, що спонукає бенефіціарів до пошуку нових юрисдикцій для своїх міжнародних структур.

Сучасні глобальні ТНК впливають на розвиток сучасної світової економіки через втілення соціальних проектів, в тому числі забезпечення більш збалансованого гендерного складу правління компаній.

У подальших дослідженнях слід зосередити увагу на сучасних тенденціях транснаціоналізації світових фінансових ринків.

Author details (in Russian)

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ТРАНСНАЦИОНАЛИЗАЦИИ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Ульяна Моторнюк*, Марта Терехух**, Виктория Кузяк**

*Национальный университет «Львовская политехника»

ул. С. Бандэры, 12, г. Львов, 79013, Украина

e-mail: uliana.i.motorniuk@lpnu.ua

к.э.н., доцент, доцент кафедры внешнеэкономической и таможенной деятельности

**Львовский национальный университет имени Ивана Франко

ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000, Украина

к.э.н., доцент, доцент кафедры экономики Украины

***Национальный университет «Львовская политехника»

ул. С. Бандэры, 12, г. Львов, 79013, Украина

к.э.н., старший преподаватель кафедры маркетинга и логистики

Аннотация. В статье исследованы современные тенденции транснационализации мировой экономики, рассмотрены основные этапы развития транснациональных корпораций, уточнено понятие «транснациональная корпорация», подчеркнута неоднозначность подходов к процессам транснационализации мировой экономики, акцентировано внимание на современных условиях отнесения корпорации к транснациональным, проанализированы преимущества и недостатки деятельности транснациональных корпораций в принимающих странах. Исследованы современные тенденции движения глобальных потоков прямых иностранных инвестиций, осуществляемых крупными ТНК. Отмечено определяющую роль инноваций в процессах транснационализации мировой экономики, определены причины увеличения масштабов деятельности ТНК, проанализированы отраслевой и географический аспекты

транснаціоналізації мирової економіки, а також особливості її офшоризації. Вияснено, що глобальні ТНК впливають на розвиток сучасної мирової економіки через впровадження соціальних проектів, в том числі забезпечення більш сбалансованого гендерного складу правління компанії.

Ключевые слова: транснаціональна корпорація, транснаціоналізація, тенденція, мировая економіка, глобалізація, прямі іноземні інвестиції, міжнародне виробництво, *Forbes Global 2000*.

Author details (in English)

MODERN TRENDS TOWARDS TRANSNATIONALIZATION OF THE WORLD ECONOMY

Uliana Motorniuk, Marta Terebukh, Victoriia Kuziak

**National University "Lviv Polytechnic"*

St. Bandera str., 12, Lviv, 79013, Ukraine

e-mail: uliana.i.motorniuk@lpnu.ua

Ph.D., Associate Professor, Department of Foreign Economic and Customs Activities

***Ivan Franko National University of Lviv*

University str., 1, Lviv, 79000, Ukraine

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor, Department of Economics of Ukraine

****National University "Lviv Polytechnic"*

St. Bandera str., 12, Lviv, 79013, Ukraine

Ph.D., Senior Lecturer at the Department of Marketing and Logistics

Abstract. *In the article, we have examined the current trends towards transnationalization of the world economy. The main stages of the development of transnational corporations are considered, the concept of transnational corporation is specified, and the ambiguity of approaches to the processes of transnationalization of the world economy is emphasized. Particular attention is paid to modern criteria of classifying corporations as transnational, in addition, the advantages and disadvantages of transnational corporations in host countries are analysed. We have also studied the modern trends in global flows of direct foreign investments, which are carried out by large TNCs. A decisive role of innovations in the processes of transnationalization of the world economy is emphasized; the reasons for increasing the scope of TNCs' activities are outlined. In the article, there is an analysis of sectoral and geographic aspects of transnationalization of the world economy, as well as of the trends towards its offshore nature. We have found that contemporary global TNCs influence the development of the modern world economy through the implementation of social projects and ensuring a more balanced gender composition of the companies' management.*

Keywords: *transnational corporation, transnationalization, trend, global economy, globalization, foreign direct investment, international production, industry, Forbes Global 2000.*

Appendix A. Supplementary material

Supplementary data associated with this article can be found, in the online version, at

<http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2018/18muitse.pdf>

Funding

The authors received no direct funding for this research.

Citation information

Motorniuk, U., Terebukh, M. & Kuziak, V. (2018). Suchasni tendentsii transnatsionalizatsii svitovoi ekonomiky [Modern trends towards transnationalization of the world economy]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 19, no. 2, pp. 13-25. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2018/18muitse.pdf>

Використана література:

1. Андреева Е. Почему США не боятся быть крупнейшим офшором / Андреева Е. // Власть денег. – 2018. - № 4.- С. 12-14.
2. Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрии, регулирование: монография [Д. Лукьяненко, А. Колот, Я. Столярчук и др.]: под. науч. ред. профессором Д. Лукьяненко, А. Поручника, В. Колесова. – К.: КНЭУ, 2013. – 466 с.
3. Гудим К. М. Транснаціоналізація як чинник глобалізації / К. М. Гудим // Вісник КНЕУ. – 2014. – № 4. – С. 33–44.
4. Ляшенко В. І. Україна ХХІ: неоіндустріальна держава або «крах проекту»? : монографія / В. І. Ляшенко, Є. В. Котов: НАН України, Інститут економіки промисловості; Полтавський університет економіки і торгівлі. – Київ, 2015. – 196 с.
5. Макаруч К. О. Транснаціональні корпорації та транснаціональні банки як суб'єкти міжнародного бізнесу / К. О. Макаруч // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. - 2014. - № 1144, вип. 3(1). - С. 41-46.
6. Марченко К. В. Практика та механізми застосування офшорних зон для оптимізації оподаткування ТНК / К. В. Марченко. - // Економіка та держава: - 2014. - № 7. - С. 54-58.
7. Михайлишин Л. І. Системна трансформація інноваційного забезпечення транснаціоналізації світової економіки: дис. ...д-ра екон. наук: 08.00.02 / Вінниця. Донецький нац. ун-т.(м. Вінниця), 2016. 412 с.
8. Михайлишин Л. І. Сучасні тенденції транснаціоналізації економічної діяльності: інноваційний аспект / Л. І. Михайлишин, В. С. Свірський // Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2017. - № 2. - С. 204-210.
9. Охріменко О. О. Транснаціональні корпорації у системі світових економічних відносин / О. О. Охріменко, Д. Д. Сільвестрова. // Ефективна економіка. - 2013. - № 5. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_5_56, (дата звернення: 16.09.2018).
10. Рогач О. І. Характерні риси розвитку міжнародного виробництва ТНК в посткризовий період / О. І. Рогач // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - 2013. - Вип. 112(2). - С. 81-85. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2013_112\(2\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2013_112(2)_13).
11. Рябець Н. М. Роль ТНК країн, що розвиваються, в умовах посилення диспропорцій економічного розвитку країн / Н. М. Рябець // Зовнішня торгівля : економіка, фінанси, право. – 2010. – № 2. – С. 39–45.
12. Саричев В. І. Транснаціоналізація світової економіки та напрями зростання людського капіталу ТНК як чинники людського розвитку. *Ефективна економіка*. 2011. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1305>.
13. Скавронська І. В. Місце і роль ТНК у розвитку національних економік / І. В. Скавронська, О. В. Мадараш // Молодий вчений. – 2016. – № 4(31). – С. 197–200.
14. Ткаченко Д. О. Сутність транснаціоналізації та особливості діяльності транснаціональних корпорацій в умовах глобальної економіки / Д. О. Ткаченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2015. - Вип. 13. - С. 72-76.
15. Financial Secrecy Index - 2018 Results. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.financialsecrecyindex.com/introduction/fsi-2018-results> (дата звернення: 15.09.2018).
16. Kulai A. V. Transnationalization and forming of internal financial markets economy // Economics, management, law: socio-economic aspects of development: Scientific journal «ECONOMICS AND FINANCE». Collection of scientific articles. Vol. 1. – Edizioni Magi, Roma, Italy, 2016.–С. 114–117.

17. The World Bank Group (2018). World Development Indicators. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://data.worldbank.org/products/wdi> (дата звернення: 15.09.2018).
18. The World's Largest Public Companies - Forbes. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.forbes.com/global2000/list/> (дата звернення: 26.09.2018).
19. The World's Most Valuable Brands Forbes. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.forbes.com/sites/kurtbadenhausen/2018/05/23/the-worlds-most-valuable-brands-2018/#1d807343610c/> (дата звернення: 15.09.2018).
20. The World's Most Valuable Brands List - Forbes. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.forbes.com/powerful-brands/list/> (дата звернення: 15.09.2018).
21. World Investment Report 2018: Investment And New Industrial Policies: United nations conference on trade and development. —United Nations Publications, New York, USA, 2018. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_overview_en.pdf (дата звернення: 17.09.2018).

References

1. Andreeva, E. (2018). Pochemu SShA ne bojatsja bntj krupnejshym ofshorom [Why the US is not afraid to be the largest offshore]. *Vlastj denegh*, no. 4, pp. 12-44.
2. Lukjjanenko D., Kolot, A. and Stoljarchuk, Ja. (2013). *Ghlobaljnoje ekonomycheskoe razvytye: tendencyu, asymmetryu, rehulyrovanye: monohrafyja* [Global economic development: trends, asymmetries, regulation: monograph]. Kyiv: KNEU (in Russian).
3. Gudym K. (2014). Transnacionalizacija jak chynnyk ghlobalizaciji [Transnationalization as a factor of globalization]. *Visnyk KNEU*, no. 4, pp. 33-44.
4. Liashenko, V. I. and. Kotov, Ye. V. (2015). *Ukraina XXI: neoindustrial'na derzhava abo «krakh proektu»? : monohrafiia* [Ukraine XXI: Neo-industrial state or “crash of the project?»: monograph]. Kyiv: Poltavsk'kyj universytet ekonomiky i torhivli, (in Ukrainian).
5. Makarchuk, K. O. (2014). Transnacionaljni korporaciji ta transnacionaljni banky jak sub'jekty mizhnarodnogho biznesu [Transnational corporations and transnational banks as international business parties]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriya: Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm*, no. (3), pp. 41-46.
6. Marchenko, K. V. (2014). Praktyka ta mekhanizmy zastosuvannja ofshornykh zon dlja optymizaciji opodatkuvannja TNK [Practice and mechanisms for implementing offshore for tax optimization TNC's]. *Ekonomika ta derzhava*, vol. 7, pp. 54–58.
7. Mykhailyshyn, L. I. (2016). *Systemna transformacija innovacijnogho zabezpechennja transnacionalizaciji svitovoji ekonomiky* [System transformation of innovative support for the transnationalization of the world economy] (PhD Thesis), Vinnycja: Vasyl' Stus Donetsk National University.
8. Mykhailyshyn, L. I. and Svirskyy, V. S. (2017) Suchasni tendenciji transnacionalizaciji ekonomichnoji dijajnosti: innovacijnyj aspekt [Current trends of transnationalization of economic activity: innovative aspects]. *Marketing and Management of Innovations*, no. 2, pp. 204-210.
9. Ohrimenko, O.O. and Silvestrova, D.D. (2013) Transnacionaljni korporaciji u systemi svitovykh ekonomichnykh vidnosyn [Transnational Corporations In The System Of International Economic Relations]., *Efektivna ekonomika* [Effective economy] (electronic journal), no. 5. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_5_56 (accessed 16 September 2018).
10. Rohach, O. I. (2013). Kharakterni rysy rozvytku mizhnarodnogho vyrobnyctva TNK v postkryzovyj period [Characteristic features of the development of international production of TNCs in the post-crisis period]. *Aktualjni problemy mizhnarodnykh*

- vidnosyn, no. 2, pp. 81–85. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2013_112\(2\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2013_112(2)_13) (accessed 18 September 2018).
11. Riabets, N. M. (2010). Rolj TNK krajin, shho rozvyvajutsja, v umovakh posylenja dysproporcij ekonomichnogo rozvytku krajin [The role of the transnationalization process in the development of modern economic system of Ukraine in the context of globalization], *Zovnishnia torhivlia : ekonomika, finansy, pravo*, no. 2, pp. 39-45.
 12. Sarychev, V. I. (2011). Transnacionalizacija svitovoji ekonomiky ta naprjamy zrostantja ljudsjkogho kapitalu TNK jak chynnyky ljudsjkogho rozvytku [Transnationalization of the world economy human capital and directions of the growth of TNCs' human capital as factors of human development]. *Efektivna ekonomika* [Effective economy] (electronic journal), no. 12. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1305> (accessed 17 September 2018).
 13. Skavronsjka, I. V. and Madarash, A. V. (2016). Misce i rolj TNK u rozvytku nacionaljnykh ekonomik [The place and role of TNCs in the development of national economies]. *Young scientist*, no. 4, pp. 197–200.
 14. Tkachenko, D. O. (2015). Sutnistj transnacionalizaciji ta osoblyvosti dijajnosti transnacionaljnykh korporacij v umovakh globalnoji ekonomiky [Features of transnational corporations in a global economy]. *Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serija: Ekonomika i menedzhment*, no. 13, pp. 72–76.
 15. Financial Secrecy Index - 2018 Results. Available at: <https://www.financialsecrecyindex.com/introduction/fsi-2018-results> (accessed 15 September 2018).
 16. Kulai, A. V. (2016). Transnationalization and forming of internal financial markets economy. *Scientific journal «ECONOMICS AND FINANCE». Collection of scientific article*, Edizioni Magi, Roma, Italy, no. 1, pp. 114–117.
 17. The World Bank Group (2018). World Development Indicators. Available at: <https://data.worldbank.org/products/wdi> (accessed 17 September 2018).
 18. The World's Largest Public Companies - Forbes. Available at: <https://www.forbes.com/global2000/list/> (accessed: 26.09.2018).
 19. The World's Most Valuable Brands Forbes (2018). Available at: <https://www.forbes.com/sites/kurtbadenhausen/2018/05/23/the-worlds-most-valuable-brands-2018/#1d807343610c/> (accessed 18 September 2018).
 20. The World's Most Valuable Brands List - Forbes (2018). Available at: <https://www.forbes.com/powerful-brands/list/> (accessed 18 September 2018).
 21. World Investment Report 2018: Investment And New Industrial Policies: United nations conference on trade and development (2018). *United Nations Publications*, New York, USA. Available at: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_overview_en.pdf (accessed 17 September 2018).

© 2018 Socio-Economic Problems and the State. All rights reserved.
 This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.
 You are free to:
 Share — copy and redistribute the material in any medium or format Adapt — remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially.
 The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.
 Under the following terms:
 Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made.
 You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.
 No additional restrictions
 You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

Socio-Economic Problems and the State (ISSN: 2223-3822) is published by Academy of Social Management (ASM) and Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University (TNTU), Ukraine, Europe.

Publishing with SEPS ensures:

- Immediate, universal access to your article on publication
- High visibility and discoverability via the SEPS website
- Rapid publication
- Guaranteed legacy preservation of your article
- Discounts and waivers for authors in developing regions

Submit your manuscript to a SEPS journal at <http://sepd.tntu.edu.ua>

